

LUND UNIVERSITY

Undervisning i forskningsetik kräver praktisk relevans och moralfilosofisk teori

Cutas, Daniela

2016

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Cutas, D. (2016). Undervisning i forskningsetik kräver praktisk relevans och moralfilosofisk teori. Umeå University.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

UMEA UNIVERSITET

Publicerad: 08 mar, 2016

Undervisning i forskningsetik kräver praktisk relevans och moralfilosofisk teori

NYHET I efterdyningarna till den s. k. Macchiariniaffären på Karolinska institutet har en diskussion pågått i Dagens nyheter som bland annat handlar om hur och av vem etiska ställningstaganden ska göras. Daniela Cutas, docent i filosofi, Umeå universitet, noterar i ett reflekterande inlägg att vissa beskrivningar dock ger en grovt felaktig bild av vad som faktiskt görs i Sverige när man undervisar forskare i forskningsetik.

Daniela Cutas

De senaste veckornas diskussion om forskningsetik och filosofins relevans i forskarvärlden är nödvändig och välkommen. Macchiarinifallet visar tydligt på behovet av etisk reflektion och medvetenhet inom forskarvärlden. En del beskrivningar ger dock en grovt felaktig bild av vad som faktiskt görs i Sverige när man undervisar forskare i forskningsetik. Jag ska här kort beskriva min egen erfarenhet och verksamhet, vid Karolinska institutet, Göteborgs samt

Umeås universitet, i det avseendet. Jag vet dock att mitt sätt att undervisa i forskningsetik i stort motsvarar vad många andra kollegor gör vid olika lärosäten i Sverige.

Jag har lett kurser om vetenskapen i samhället, vetenskapsteori, och forskningsetik sedan 2008 och kursdeltagare har varit doktorander från arkitektur, medicin, hälso- och vårdvetenskaperna, statsvetenskap, matematik, kemi, design, växtvetenskap, lingvistik, osv. Målet med kurserna är att öka deltagarnas medvetenhet om etiska frågor i sin egen och andras forskning, och stärka deras förmåga att känna igen forskningsetiska utmaningar och vetenskaplig oredlighet.

För att det ska bli någon fördjupning

behöver man också ge översikter över de vanliga familjerna av etiska teorier, hur de skiljer sig åt och kan sammanfalla, och diskutera vad "etik" ens betyder samt vad forskningsfusk egentligen är. Exempel på forskningsfusk och etiska överträdelser från olika forskningsområden i Sverige och utomlands, nu liksom i det förflutna utgör självklara illustrationer, såväl som mindre självklara gränfall. Detta nödvändiggör ett interaktivt upplägg, där deltagarnas egna erfarenheter och diskussioner sinsemellan, så att de därigenom kan utveckla och träna sina egna förmågor på grundval av teoretisk kunskap.

Vi diskuterar om informerat samtycke,

om publiceringsetik, om de olika delarna i forskarvärlden där etiska frågor kan uppstå: själva forskningen, relationer mellan forskarna själva, med finansiärer, med

forskningsdeltagare, och forskningens konsekvenser och spridning i samhället. Det exakta innehållet anpassas till kursdeltagarnas egna forskningsområden och intressen, och eftersom kursen är interaktiv så är den aldrig samma som förra eller nästa kurstillfälle. Kursens material uppdateras också kontinuerligt för att ha aktuella och relevanta fall som material för lärandet.

De doktorander som jag undervisat (särskilt på de tekniska och medicinska områdena) har som regel aldrig studerat (forsknings)etik förut, och har ofta varit initialt negativa till att "slösa tid" på en etik-kurs. Den genomgående erfarenheten är dock att denna inställning förändras under kursens gång. En viktig faktor för detta är det aktiva användandet av deras egna erfarenheter och reflektioner: redan innan kursstart behöver de skriftligt formulera några rader om sin egen forskning och de forskningsetiska frågor de där identifierar.

Det är då inte ovanligt att doktoranderna ser få etiska problem; ett typiskt uttalande är t.ex. "mitt område är matematik så det finns inga etiska spänningar i mitt arbete". Det är dock väldigt få som inte kan identifiera etiska frågor i sitt forskningsområde efter kursens slut: de allra flesta fyller utan problem den obligatoriska examinationsuppsatsen med sådana redogörelser och diskussioner baserade på detta. Den stora utmaningen för en

”Den stora utmaningen för en lärare i forskningsetik är att få kursdeltagarna att utveckla synen på sig själva från en identitet som 'verktyg i labbet' utan beslutanderätt och utan ansvar till en förståelse av sig själva som moraliska aktörer och en medvetenhet om den etiskt laddade karaktären av sitt eget arbete.”

lärare i forskningsetik är att få kursdeltagarna att utveckla synen på sig själva från en identitet som "verktyg i labbet" utan beslutanderätt och utan ansvar till en förståelse av sig själva som moraliska aktörer och en medvetenhet om den etiskt laddade karaktären av sitt eget arbete.

För denna utveckling krävs också ett visst inslag av moralfilosofisk teori. Även om det förr kunde hända att detta inslag var doktrinärt (då man ansåg t.ex. att en dygd- eller en principle based etik är mest passande för studenter eller forskare i medicin), är den idag legio att presentera olika skolbildningar i relation till faktiska forskningsetiska utmaningar, eller existerande etiska koder, lagar, m.m. Man kan då visa hur olika etiska tänkesätt ibland kommer i konflikt (och hur det sker) och ibland sammanfaller i de frågor som kursdeltagarna kan komma att ställas inför.

När moralfilosofier diskuterar sådana saker använder de ibland tankeexperiment, som kan framstå som löjliga och praktiskt betydelselösa om de tas ur sitt teoretiska sammanhang. Det så kallade trolley problemet som redan nämnts i DN debatten är ett sådant exempel. Jag har valt att undvika det i mina kurser, och mig veterligen figurerar det inte nämnvärt i mina kollegors forsknings- eller medicinsketiska undervisning landet runt.

Nyligen har dock kursdeltagande själva kommit att visa intresse för precis detta exempel, som de var redan bekanta med och ville diskutera: the trolley problem har blivit aktuell i ingenjörsvetenskap då det nu står i mitten av diskussioner i forskning om förarlösa bilar (se här)! Vad som är praktiskt irrelevant och överteoretiskt ena dagen kan således den andra bli av den största praktiska betydelse och en god undervisning i forskningsetik ska självklart vara utformad med hänsyn till detta.

Daniela Cutas, docent i filosofi, universitetslektor vid Umeå Universitet samt forskare vid Göteborgs Universitet

Läs tidigare inlägg i debatten på dn.se

Redaktör: Per Melander